

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND RELAȚIA DE DEPENDENȚĂ LA NIVELUL FRAZEI ÎN LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

Bianca MIUȚA

Fraza ia naștere din nevoia de exprimare, fiind realizată prin reuniunea unor propoziții între care se stabilesc relații sintactice. Enunțurile au de cele mai multe ori forma de frază, adică au *minimum două propoziții*¹. Numărul de propoziții – enunț este mai mic decât numărul frazelor – enunț, iar pentru a constitui o frază, teoretic, putem dispune de *un număr nelimitat de propoziții*², dar în practică frazele lungi subliniază o excesivă tendință de explicit și trebuie evitate.

Ca unitate sintactică distinctă, fraza apare consemnată în gramaticile europene la începutul secolului al XX-lea³, fiind considerată o unitate superioară propoziției din punctul de vedere a sintaxei ei.

Elementele de bază a frazei reies din comparația sa cu propoziția, ea fiind o comunicare cu *predicație multiplă*⁴, de sine stătătoare alcătuită din două sau mai multe propoziții dintre care cel puțin una trebuie să fie principală și între care se stabilesc diferite relații sintactice (aceleași tipuri ca în cazul propoziției).

¹ Sorin Stati, *Elemente de analiză sintactică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972, p. 134.

² Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 20.

³ Gh. Constantinescu – Dobridor, *Sintaxa limbii române*, Editura Științifică, București, 1994, p. 276.

⁴ *Ibidem*, p. 276.

Spre deosebire de enunțurile simple, comunicarea reprezentată o formulare și o exprimare de idei construite pe baza anumitor reguli care, asigurând *performanța lingvistică*,⁵ duc la alcătuirea unor fraze în cadrul cărora se stabilesc relații semantice și structurale, *segmentale și suprasegmentale*⁶. Din această perspectivă pentru transmiterea unei idei complexe din punct de vedere semantic intră în relații structurale propoziții corelate prin apartenența la același *context referențial*⁷, apartenență care se poate analiza diacronic pe baza corespondenței dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate corespunzătoare la nivelul frazei.

Ca unitate sintactică de sine stătătoare, cu predicție multiplă, fraza poate fi abordată din *trei perspective*⁸:

- *formal*, fraza este o unitate sintactică superioară, deoarece poate fi alcătuită, teoretic, dintr-un număr nelimitat de propoziții. În realitate, însă, capacitatea de expansiune a unei unități sintactice este *de gradul șapte-opt*⁹, deoarece o exprimare mult mai amplă se caracterizează prin idei lungi dar lipsite de sens:

„Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaus
Cum ușor, ca din cutie, scoate lumile din chaos
Și cum neagra vecinicie ne-o întinde și ne-nvață
Că epocile se-nșiră ca mărgelile pe ață.”

(Mihai Eminescu, *Poezii*, p. 121)

⁵ Noam Chomsky, *Syntactic Structures*, The Hague, Mouton, 1957, p. 4.

⁶ Iorgu Iordan, *Limba română contemporană. Manual pentru instituțiile de învățământ superior*, Editura Ministerul Învățământului, București, 1954, p. 677.

⁷ *Ibidem*, p. 678.

⁸ Gh. Constantinescu – Dobridor, *op. cit.*, p. 276.

⁹ Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 20.

- din punctul de vedere al *conținutului*, fraza poate exprima o singură judecată (echivalentă cu o propoziție afirmativă sau negativă), mai multe judecăți sub forma unui raționament, o judecată exprimată și un îndemn echivalent al unei judecăți neexprimate, o idee cu caracter afectiv sau o cerere, ori două sau mai multe idei cu caracter afectiv sau de cerere¹⁰.

- din perspectivă *relațională* în cadrul frazei, propozițiile se reunesc și stabilesc raporturi sintactice (*de coordonare, subordonare și apozitiv*) prin mijloace de realizare comune cu cele întâlnite între părțile de propoziție (*juxtapunere, joncțiune, mijloace prozodice – ritm, accent, intonație, acord, flexiune*)¹¹.

Totuși, în ceea ce privește conținutul său, fraza are comportamentul unei propoziții independente care poate fi marcată ortografic prin: *punct, semnul exclamării, semnul întrebării*, deosebindu-se, însă, semnificativ de aceasta datorită informației complexe pe care o aduce în comunicare, informație care se realizează prin intermediul raportului de subordonare stabilit practic la nivelul cuvintelor ei. Acest raport (*între regent și subordonat*) se realizează, cel mai adesea cu ajutorul unui cuvânt de legătură (*conjuncție sau locuțiune subordonatoare etc.*) și poate ieși sau nu în evidență în funcție de topica aleasă.

Propozițiile, ca formatori ai frazei, au fost clasificate după anumite criterii, însă după conținutul lor, ele pot genera următoarea tipologie clasificatoare¹² (*anexa, nr. 9*):

- ***propoziții principale*** – au înțeles de sine stătător, fără ele neputând exista o frază clară, corect construită și se

¹⁰ Sorin Stati, *op. cit.*, p. 134.

¹¹ *Ibidem*, p.134.

¹² Gh. Constantinescu – Dobridor, *op. cit.*, p. 279-291.

caracterizează printr-o anumită suficiență și autonomie semantică;

A. Propoziții principale suficiente și autonome semantic

1. propoziții principale suficiente necoordonate (regentează alte propoziții subordonate);

2. propoziții principale suficiente coordonate (prin conjuncții coordonatoare de toate tipurile);

B. Propoziții principale insuficiente și neautonome semantic

a) necoordonate (incomplete din perspectiva paradigmei semantico-sintactică)

1. propoziții principale insuficiente care conțin verbe cu insuficiență semantică:

Nădăjduiesc¹/ să termin cartea²/.

2. propoziții principale insuficiente care conțin verbe și expresii verbale impersonale:

Trebuie¹/ să termin cartea²/.

3. propoziții principale insuficiente care conțin verbe modale și de aspect:

Vreau¹/ să termin cartea²/.

4. propoziții principale insuficiente care conțin verbe de declarație:

Ei spuneau mereu¹/ să termin cartea²/.

5. propoziții principale insuficiente care conțin verbe la condițional-optativ:

Aș fi dorit de la mine¹/ să termin cartea²/.

6. propoziții principale insuficiente care conțin un predicat adverbial:

Bineînțeles¹/ că o să termin cartea²/.

7. propoziții principale insuficiente care conțin adverbe corelative cu corelativul în subordonată:

Așa de greu era¹/ încât nu am reușit²/ să termin cartea³/.

8. propoziții principale insuficiente care conțin unele adjective calificative sau provenite din participiu:

Nu sunt capabil¹/ să termin cartea²/.

9. propoziții principale insuficiente care conțin un predicat verbal exprimat prin verb la diateza pasivă și un complement de agent:

Era obsedat de gândul¹/ să termine cartea²/.

10. propoziții principale insuficiente care conțin apoziii articulate care regentează propoziții subordonate atributive:

Cartea avea un cuprins vast¹/ la care am făcut trimiteri adesea²/.

b) coordonate

Propozițiile principale (*suficiente și insuficiente*) pot apărea adesea ca propoziții incidente în cadrul frazei, ele aducând un plus de informație în comunicare, dar pe care dacă le înlăturăm nu modifică nici semantic, nici sintactic conținutul frazei. Tot propozițiile principale sunt o condiție a existenței frazei, conținutul lingvistic al comunicării neexistând în afara acestora.

• ***propoziții secundare*** – nu au înțeles de sine stătător, nu au suficiență și independență semantică depinzând de alte propoziții din frază;

A. Propoziții secundare necoordonate;

B. Propoziții secundare coordonate (prin intermediul conjuncțiilor coordonatoare sau prin corelative alternative)

I. după raporturile sintactice stabilite între ele:

• ***propoziții regente (supraordonate, nondependente)*** – propoziții, principale sau secundare determinate sintactic de alte propoziții, fiind denumite propoziții *conducătoare sau care dirijează*¹³;

a) propoziții regente coordonate;

¹³ *Ibidem*, p. 282.

b) propoziții regente necoordonate;

c) propoziții regente intercalate;

• **propoziții subordonate (dependente)** – propoziții care depind sintactic de alte propoziții și se subordonează acestora, în esență depind de o parte de vorbire din propoziția determinată în totalitate sau numai parțial. Acestea sunt propoziții conduse, dirijate sau obligate de regentă să se raporteze la conținutul ei;

II. după conținut

a) propoziții subordonate necircumstanțiale

b) propoziții subordonate circumstanțiale

III. după tipul de subordonare

a) propoziții subordonate paratactice (juxtapuse, asidentice)

b) propoziții subordonate hipotactice (joncționale)

IV. după calitatea regentei

a) propoziții subordonate de gradul I (care depind de regente care sunt propoziții principale);

b) propoziții subordonate de gradul II (care depind de regente care sunt propoziții subordonate):

„Zice¹ / **că** va vorbi² / **când** trebuie³ / **și cui** se cuvine⁴”¹⁴.

Explicație:

În această frază sunt patru tipuri de propoziții:

• P 1 este *propoziția principală* și regentă a celei de-a doua;

• P 2 este *propoziție subordonată completivă directă*, subordonată de gradul I și regentă a celor două următoare, coordonate între ele;

• P 3 este *propoziție subordonată temporală*, subordonată de gradul al II-lea, pentru că are ca regentă o propoziție dependentă, care la rândul ei este subordonată unei principale;

¹⁴ exemplul este preluat din Vasile Șerban, *op. cit.*, p. 336.

• P 4 este *propoziție subordonată completivă indirectă*, subordonată de gradul al II-lea în raport de coordonare copulativă cu propoziția subordonată temporală precedentă.

Existența a două *grade de subordonare*¹⁵, reprezintă o afirmație strict teoretică, deoarece subordonarea, indiferent între cine se realizează și ce tip de regent are prezintă aceeași importanța atât la nivelul propoziției cât și al frazei.

V. după prezența în cadrul frazei

- a) propoziții subordonate anticipate
- b) propoziții subordonate reluate

VI. după felul determinării

- a) propoziții subordonate cu determinare unică (cu o singură propoziție regentă)
- b) propoziții subordonate cu determinare dublă

VII. după numărul valorilor sintactice îndeplinite în frază

- a) propoziții subordonate cu valoare sintactică unică
- b) propoziții subordonate cu valoare sintactică dublă

VIII. după necesitatea semantică a prezenței în frază

• *propoziții intercalate*, care sunt cel mai adesea propoziții subordonate, aflate în interiorul altor propoziții din frază de care sunt legate sintactic și cărora le întregesc sensul. Sunt marcate printr-o intonație specifică – *mai coborâtă* –¹⁶, iar în scris apar izolate prin linii de pauză sau intercalate între virgule:

„*Totuși, Alboaița făcu o mișcare pe spate din capul ei de poancă*¹/, *semn la ea că gândul*²/*care-i venise în minte*³/*îi luă pentru o clipă vederea*²/*și zise*/...

(Marin Preda, *Viața ca o pradă*, p. 147)

¹⁵ Vasile Șerban, *Sintaxa limbii române*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 336.

¹⁶ Gh. Constantinescu – Dobridor, *op. cit.*, p. 298.

- *propoziții incidente*, care pot exprima intervenția autorului, „gradul de convingere a vorbitorului, explicația sau aprecierea acestuia”¹⁷, fiind de obicei propoziții subordonate care încep cu elemente relaționale (*conjunții, pronume sau adverbe relative*):

„Nu-ți spun, *zise Simina. Aș vrea să descoperi singur și să-ți dai seama.*”

(Marin Preda, *Marele singuratic*, II, p. 20)

- *propoziții de umplură*, sunt propoziții incidente, fără sens, care prin repetare doar întrerup șirul comunicării de bază fără a aduce în plus nicio informație. Ele apar mai ales în limbajul oral, iar atunci când sunt repetate în mod abuziv și inutil, devin *ticuri verbale*¹⁸ (de genul: *zice, vezi, mă rog* etc.);

În planul comunicării lingvistice, cel puțin două unități lexicale se asociază la nivel sintagmatic, prin împletirea sensurilor lexicale cu cele gramaticale. Chiar dacă, adeseori sintagma este considerată, greșit, unitate sintactică minimală, ea reprezintă de fapt condiția realizării enunțului, a propoziției și frazei, capabilă de a construi un nivel sintactic prin dezvoltarea unei relații sintactice.

Logica emiterii și receptării mesajului lingvistic impune anumite limite. Din această perspectivă receptarea unei „unități sintactice e cu atât mai dificilă cu cât are mai mulți determinanți la nivel sintagmatic sau la nivel frastic”¹⁹, fiind de preferat evitarea ei pentru a nu crea fraze lungi, pompoase dar fără înțeles. Un autor francez, Michel Voirel, le cere ziarștilor fraze scurte de „maximum 40 de cuvinte”²⁰.

¹⁷ *Ibidem*, p. 302-303.

¹⁸ *Ibidem*, p. 304.

¹⁹ Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 20.

²⁰ Michel Voirel, *Guide de la rédaction*, Centre de Perfection et Formation des Journalistes, Paris, 1995, *passim*.

Posibilitățile de transfer de la un nivel la alt nivel ale unităților sintactice sunt condiționate de aspectele lor semantice și gramaticale identificându-se, astfel, trei situații:

- unități sintactice care se angajează numai în expansiunea sintagmatică, în calitate de părți de propoziție;
- unități sintactice care se angajează numai în expansiunea frastică în calitate de propoziții;
- unități sintactice care se angajează atât în expansiunea sintagmatică, cât și în expansiunea frastică și care pot fi dezvoltate ($p > P$) sau contrase ($P > p$)²¹.

Bibliografie selectivă

- * * * *Dicționarul Explicativ al limbii române*, Editura Academiei, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, București 1975;
- * * * *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al Limbii Române*, Editura Univers Enciclopedic, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, 2005;
- * * * *Gramatica limbii române*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. II *Sintaxa*, Editura Academiei, București, 1966;
- * * * *Gramatica limbii române, II - Enunțul*, Editura Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, 2005;
- * * * *Gramatica uzuală a limbii române*, coordonator: Teodor Cotelnic, Editura Litera, București, 2000;
- Chomsky, Noam, *Syntactic Structures*, The Hague, Mouton, 1957.
- Constantinescu – Dobridor, Gh., *Sintaxa limbii române*, Editura Științifică, București, 1994.
- Diaconescu, Ion, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989.
- Iordan, Iorgu, *Limba română contemporană. Manual pentru instituțiile de învățământ superior*, Editura Ministerul Învățământului, București, 1954.

²¹ Ion Diaconescu, *op. cit.*, p. 21.

- Iordan, Iorgu, Robu, Vladimir, *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa*, Editura Junimea, Iași, 1983.
- Irimia, Dumitru, *Structura gramaticală a limbii române – Sintaxa*, Editura Junimea, Iași, 1983.
- Șerban, Vasile, *Sintaxa limbii române - Curs practic*, Ediția a II-a. Revizuită și completată, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970.
- Stati, Sorin, *Elemente de analiză sintactică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972.
- Voirel, Michel, *Guide de la rédaction*, Centre de Perfection et Formation des Journalistes, Paris, 1995.

Abstract

The Romanian syntax operates with the phrase taking into account three distinct aspects of it: the *formal* one, the *content* of the phrase and the *connections* which are established between the sentences. Concerning the sentences, there are various types of main and subordinate clauses which can structure the Romanian phrase in its specific formula.